

Lietuvų totoriai

“Litva tatarlary”

Dėl gyventojų paramos skyrimo Lietuvos totorių bendruomenių organizacijoms

Prašome prisidėti prie Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos veiklos ir skirti paramą pervedant į LTBS sąskaitą pajamų mokesčio dalį

1,2 %

Paramos gavėjo duomenys:
Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga,
įm. kodas: 191919733.

Paramą galite skirti ir kitoms bendruomenėms: Kauno apskrities totorių bendruomenei, įm. kodas 191897233, Alytaus apskrities totorių bendruomenei, įm. kodas 193485762, Trakų krašto totorių bendruomenei, įm. kodas 304151127, Keturiasdešimt totorių kaimo Totorių krašto bendruomenei, įm. kodas 307019312.

Jūsų skirtos lėšos bus panaudotos senųjų Lietuvos totorių kapinių ir kitų objektų paieškai, išsaugojimui, parodų rengimui ir kitiems būtiniesiems ir reikalingiems darbams puoselėti, taip pat saugoti Lietuvos totorių kultūrą ir paveldą.

Ačiū visiems už paramą!

Istorinės atminties sugražinimas Vilniaus Lukiškėms – žingsnis teisingumo link

Adas Jakubauskas

Vasario 11 d. įvyko reikšmingas Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos atstovų susitikimas su Lietuvos Respublikos Seimo pirmininku Juozu Oleku, kurio metu aptarti aktualiausi Lietuvos totorių bendruomenės klausimai. Pagrindinis dėmesys skirtas patalpų suteikimui Sąjungos veiklai – klausimui, turinčiam ne tik praktinę, bet ir gilią istorinę bei moralinę reikšmę.

Susitikime dalyvavo Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Motiejus Jakubauskas, prof. Tamara Bairauskaitė, prof. Adas Jakubauskas, Vilniaus miesto totorių bendruomenės pirmininkas Mantas Makulavičius bei Seimo pirmininko patarėjas, ambasadorius Ričardas Degutis. Pokalbis vyko konstruktyvioje aplinkoje, atvirai ir argumentuotai pristatant bendruomenės lūkesčius.

Pagrindinė susitikimo tema – galimybė skirti patalpas Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos reikmėms Vilniaus Lukiškėse rekonstruojamame buvusiam Puslaidininkų fizikos instituto pastate. Pastatas 1968 m. sovietų valdžios buvo pastatytas ant istorinės Lietuvos totorių kapinių ir mečetės vietos. Tai buvo laikotarpis, kai religinis ir tautinių bendrijų paveldas sistemingai ignoruotas ar naikinamas. Todėl šiandien svarstomas sprendimas dalį rekonstruojamo komplekso skirti totorių bendruomenei įgytų istorinės atminties atkūrimo prasmę. Susitikimo metu pabrėžta, kad patalpų suteikimas šioje vietoje būtų simbolinis teisingumo aktas – valstybės pagarbos ženklas bendruomenei, kurios sakralinė erdvė buvo sunaikinta sovietų okupacijos metais.

Motiejus Jakubauskas, prof. Tamara Bairauskaitė ir prof. Adas Jakubauskas akcentavo, kad rekonstruojamos erdvės Lukiškėse galėtų tapti ne tik administraciniu centru, bet ir atminties vieta – pagarbos ženklu, primenančiu čia buvusią mečetę ir kapines. Tokia erdvė galėtų tapti dialogo, kultūros ir istorinės refleksijos vieta visai visuomenei.

Seimo pirmininkas Juozas Olekas iš klausė bendruomenės atstovų argumentus ir pabrėžė dialogo svarbą ieškant teisiškai ir

administraciškai pagrįstų sprendimų. Susitikime dalyvavęs ambasadorius Ričardas Degutis taip pat akcentavo norą padėti istorinei Lietuvos bendruomenei.

Dar prieš susitikimą su Seimo pirmininku Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos vadovai buvo susitikę su Užsienio reikalų ministru Kęstučiu Budriu bei Kultūros ministre Vaida Aleknavičiene. Abiejų susitikimų metu ministrai geranoriškai iš klausė Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos argumentus ir pažadėjo ieškoti sprendimo, kuris būtų naudingas Lietuvos totorių bendruomenei ir atitiktų valstybės teisinius bei administracinius principus.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga tikisi, kad Lukiškėse bus atvertas naujas puslapis – atkuriantis istorinį teisingumą ir suteikiantis tvirtą pagrindą ateities veiklai.

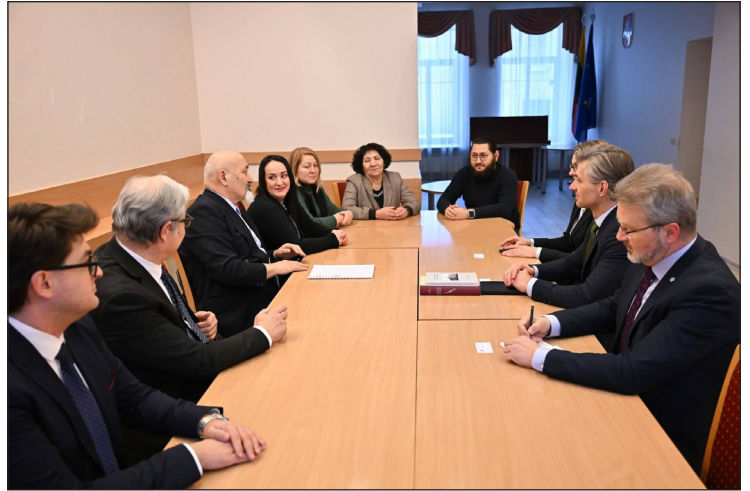
Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos atstovų susitikimas su Užsienio reikalų ministru

Sausio 23 d. Lietuvos totorių bendruomenės atstovai susitiko su užsienio reikalų ministru Kęstučiu Budriu. Ministras domėjosi bendruomenės aktualijomis, aptarė jos indėlį į Lietuvos visuomeninį gyvenimą, Ukrainos taikos derybas ir Krymo totorių padėtį.

Bendruomenės atstovai išreiškė susirūpinimą dėl sudėtingos Rusijos okupuoto Krymo totorių padėties bei per mažai šiai temai skiriamo dėmesio šiuo metu vykstančiose derybose dėl taikos.

„Lietuva atkakliai kelia Krymo totorių klausimą visose tarptautinėse organizacijose. Mes turime skaudžią sovietinės okupacijos patirtį ir puikiai suprantame, kokia svarbi yra proaktyvi aneksijos nepripažinimo politika“, – sakė K. Budrys.

Lietuvos diplomatijos vadovas taip pat pabrėžė glaudų istorinių totorių bendruomenės ryši su Lietuvos valstybingumo raida bei indėlį į tolerancijos, kultūrinės įvairovės vertybių ir visuomenės vienybės stiprinimą.

URM informacija bei nuotraukos

Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos atstovų susitikimas su LR kultūros ministre

Sausio 20 dieną įvyko Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos atstovų susitikimas su LR kultūros ministre Vaida Aleknavičiene.

Susitikime taip pat dalyvavo Tautinių mažumų departamento prie LRV direktorius Dainius Babilas bei ministrės komandos nariai. Aptarėme Lietuvos totorių bendruomenei aktualius klausimus, apžvelgėme bendradarbiavimo perspektyvas.

Dėkojame už šiltą priėmimą bei konstruktyvias diskusijas.

Lietuvos Žydų gelbėtojų diena

Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dalyvavo Žydų gelbėtojų dienoje

Knygos puslapiuose surašyti lietuvių, lenkų, baltarusių, totorių vardai ir pavardės – tai žmonės iš skirtingų Vilniaus apskrities vietų, per akimirką priėmę nesavanaudišką ir amžiną pagarbą jiems pelniusį sprendimą – gelbėti į žūtbutines Holokausto aplinkybes patekusius Lietuvos žydus ir jų vaikus. Klausimas „kodėl mes?“ jiems tąkart nekilo. Šie žmonės, kuriuos šiandien su begaline pagarba vadiname Lietuvos žydų gelbėtojais, gelbėdami gyvybes išsaugojo Lietuvos garbę ir ateitį.

Lietuvos žydų gelbėtojų diena – kovo 15-oji, minima nuo 2023 m. Jos atspirtimi tapo 1966 m. kovo 15 d. Vilniaus universiteto bibliotekininkei Onai Šimaitei, pirmajai iš lietuvių, suteiktas Pasaulio tautų teisulės vardas. Šiomet nuo šio išsimintino ir Lietuvai reikšmingo įvykio sukanka šešiasdešimt metų. Lietuvos žydų gelbėtojų diena minima prisimenant ir pagerbiant gelbėtojus ir jų šeimas, Holokausto metu akimirksniu priėmusius žmogiškumo triumfą manifestuojantį sprendimą – gelbėti žydus nuo žūties. Jų pasirinkimas vertas amžino atminimo.

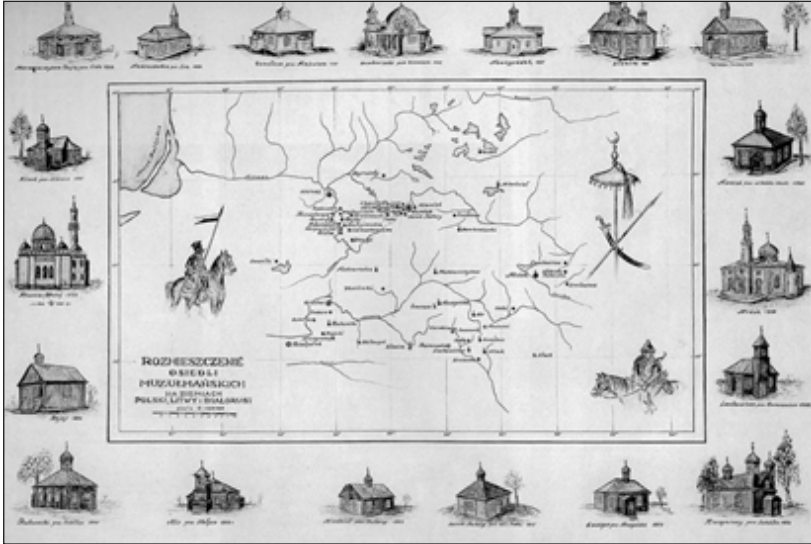

Nuotraukos - Vilniaus universitetas.
Lietuvos žydų gelbėtojų diena

LR Seime pristatyta paroda „100 metų nuo Muftiato įkūrimo Vilniuje“

2026 metų sausio 5 –19 dienomis Seimo II rūmų parodų galerijoje Seimo narės Dalios Asanavičiūtės–Gružauskienės iniciatyva buvo eksponuojama paroda „100 metų nuo muftiato įkūrimo Vilniuje“. Parodos atidarymas įvyko sausio 7 d. 12 val.

Renginyje jautrius muzikinius kūrinius atliko Vilniaus Karoliniškių muzikos mokyklos mokiniai, skambėjo nuostabūs smuiko garsai. Už muzikinę dalį dėkojame vadovei Klarai Karniševičienei.

Parodos atidaryme žodį tarė parodos autorius, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Motiejus Jakubauskas, prof. Adas Jakubauskas, LR Seimo nariai Dalia Asanavičiūtė, Laurynas Kasčiūnas, Vytautas Juozapaitis, Žygimantas Pavilionis.

Paroda skirta paminėti 100 metų sukaktį nuo Lietuvos totorių muftiato įkūrimo Vilniuje. Šis dvasinis centras atsirado kaip atsakas į istorinius pokyčius: 1922 m. po bolševikų Kryme uždarius muftiatą, kuriam priklausė Lietuvos totorių bendruomenė, iškilo būtinybė atkurti prarastą instituciją. 1925 m. Vilniuje, Aušros Vartų g. 7, duris atvėrė muftiatas – vyriausiasis Lietuvos totorių dvasinis

centras. Jo vadovu tapo muftijus Jokūbas Šinkevičius, o pavaduotoju ir jaunimo organizacijos lyderiu – Balys Chaleckas.

Parodoje eksponuojamos istorinės nuotraukos atskleidžia muftiato veiklą ir jo svarbą bendruomenei. Čia galima iš arčiau pažinti muftijaus Jokūbo Šinkevičiaus darbą bei institucijos gyvenimą tarpukario Vilniuje. Deja, 1944 m. muftiatas kartu su biblioteka, archyvu ir skaitykla buvo sunaikintas sovietų valdžios.

*Parodos autorius – Motiejus Jakubauskas.
Autorius: Informacijos ir komunikacijos departamento
Ryšių su visuomene skyriaus vyriausioji specialistė
Asta Markevičienė*

Totorių kulinarinė edukacinė programa Vladislavo Sirokoslės muziejuje

Motiejus Jakubauskas

2026 m. kovo 23 dieną Vilniaus rajone, Bareikiškėse, Vladislavo Sirokoslės muziejuje įvyko Totorių kulinarinė edukacinė programa – puiki galimybė pažinti Vilniaus rajoną ir jo turtingą kultūrą. **Tai ne tik įdomi, bet ir skani bei labai naudinga patirtis!** – sakė Fatima Asanavičienė ir Zita Milkamanovič. Dalyviai buvo supažindinami su totorių kulinariniu paveldu. Edukacijų metu buvo pristatomi ir gaminami tradiciniai totoriški patiekalai, šimtalapis, koldūnai, chalva, pyragėliai su mėsa ar kiti totoriški kepiniai.

Šių renginių tikslas – ne tik paragauti totoriškų skanėstų, bet ir sužinoti apie totorių papročius, jų įtaką vietos kultūrai bei išmokti tradicinių receptų. Vladislavo Sirokoslės muziejuje (Bareikiškėse) rengiama totorių kulinarinė edukacinė programa yra puiki galimybė iš arti pažinti unikalias Lietuvos totorių tradicijas ir jų virtuvės paslaptis.

Nuotraukos: Vladislavo Sirokoslės muziejaus

Sveikiname Fatimą Asanavičienę su garbingu apdovanojimu

2026 sausio 17 d., Vilniaus rajono savivaldybė pagerbė žmones, kurie savo nuopelnais garsina Vilniaus rajono vardą Lietuvoje ir pasaulyje. Laureatai pasižymėjo įvairiose srityse – nuo kultūros ir meno, inovacijų ir verslo iki sporto bei labdaringos veiklos.

Garbingi metų apdovanojimai Vilniaus rajono istorijoje buvo įteikti antrą kartą.

„Džiugu, kad 2024 metais užgimusi šių apdovanojimų iniciatyva sėkmingai tęsiasi ir tampa prasminga tradicija – tradicija pastebėti, įvertinti ir viešai padėkoti tiems, kurie prisideda prie Vilniaus krašto augimo. Vilniaus rajonas – tai ne tik graži gamta ar turtinga istorinė atmintis. Pirmiausia tai žmonės. Žmonės, kurie buria bendruomenes, ugdo jaunąją kartą, saugo kultūrą, religiją ir tradicijas, stiprina socialinę gerovę bei sveikatos apsaugą, kuria ir augina verslus, garsina mūsų

kraštą sporto arenose, moksle ir mene. Tai žmonės, kurie savo darbu ir pavyzdžiu įkvepia, telkia ir rodo, ką reiškia tikra ir nuoširdi lyderystė“.

– šventės metu sakė Vilniaus rajono
meras Robert Duchnevič.

Iškilminga ceremonija įvyko Rudaminos meno mokykloje, kur buvo apdovanota dešimt laureatų. Už totorių kultūrinio ir kulinarinio paveldo puoselėjimą apdovanota Keturiasdešimt Totorių kaimo totorių krašto bendruomenės pirmininkė Fatima Asanavičienė.

Kuriama totorių buities ekspozicija Lietuvos etnografijos muziejuje Rumšiškėse

Lietuvos etnografijos muziejus tęsia bendradarbiavimą su Lietuvoje gyvenančiomis tautinėmis bendrijomis.

2026 m. kovo 25 d. muziejuje lankėsi Lietuvos Totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Motiejus Jakubauskas, Kauno apskrities totorių bendruomenės pirmininkas Kęstutis Šafranavičius ir kiti bendruomenės atstovai. Buvo tęsiama dar pernai pradėta diskusija dėl totorių buities ekspozicijos muziejuje įrengimo. Svečiai su muziejaus darbuotojais aptarė praktinius tokios ekspozicijos kūrimo aspektus, būsimus eksponatus ir edukacijų galimybes. Tikimasi, kad totorių buities ekspozicija muziejuje bus atidaryta jau gegužę.

Lietuvos totoriai – istorinė tautinė mažuma. Lietuvoje pirmąsias totorių gyvenvietes prie Vokės, Trakų 1397 m. įkūrė didysis kunigaikštis Vytautas Didysis. Šiuo metu Lietuvoje priskaičiuojama apie 3000 totorių. Nemažos totorių bendruomenės gyveno Dzūkijoje – Alytaus krašte, Raižiuose, Butrimonyse, Subartonyse, todėl nuspręsta ekspoziciją įrengti dzūkiškoje pirkioje. Kaip teigė svečiai, jų sodybos iš esmės nesiskyrė nuo lietuviškų. Esminiai skirtumai – religiniai atributai, apranga, tekstilė.

Dzūkijos kaimelis įgaus didesnę gyvastį išsikūrus Lietuvos totorių bendruomenių kultūros pristatymu šioje sodyboje.

Lietuvos etnografijos muziejus Rumšiškėse

Miestelis su bažnyčia, turgumi, krautuvėmis buvo labai svarbus lietuvių gyvenime. Tai – traukos centras aplinkinių kaimų gyventojams, tarpininkas tarp dvaro ir miesto. Koks šurmuliavimas per didžiuosius turgus! Kiek malonių susitikimų per atlaides! Kiek viliojančių krautuvių ir krautuvėlių, į kurias pardavėjai (daugiausia žydai) tiesiog už rankovės traukia... O karčiamos, kur aplaistomos sutartys, kur ilsisi keliauninkai ir, žinoma, jų arkliai...

Muziejaus miestelis atspindi tipinį Lietuvos miestelį – jame stovintys pastatai atrinkti iš visų etnografinių regionų, išskyrus Mažąją Lietuvą. Miesteliui suteiktas Rumškių vardas – toks pavadinimas parinktas senųjų Rumšiškių, nuskendusį Kauno marių dugne, gyventojų garbei, kurie šnekamojoje kalboje savo miestelį vadino Rumškėmis.

Rumškių miestelį sudaro tipiška, akmenimis grįsta (brukavota)

turgaus aikštė su Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčia, varpine, karčiama, ūkio bei visuomeniniais pastatais, gyvenamaisiais – prekybiniais namais. Viduryje stovi paminklas šv. Florijonui – gelbėtoju nuo gaisro – bei šulinys su pompa.

Muziejaus centre išsikūrusiame miestelyje galima aplankyti tarpukario laikotarpio ekspozicijas – pradžios mokyklą ir mokytojo butą, valsčiaus valdybą, paštą, žydo butą, užsukti į valstybinę degtinės parduotuvę arba monopolį, apžiūrėti prekes geležies, manufaktūros krautuvėse. Prie aikštės išsikūrė ir kai kurie amatininkai – galima pamatyti siuvyklą, audyklą, kurioje audžiama žakardo audimo staklėmis, batsiuvio ir rimoriaus (pakinktininko) dirbtuves. Urmininko name veikia senovinių svarstyklių ir saiko matų ekspozicija bei biliardinė. Šiek tiek toliau nuo aikštės esančiame ūkiniame pastate iš Žiezmarų įrengta įdomi inžinerinio paveldo ekspozicija.

Informacija pateikė: Lietuvos etnografijos muziejus Rumšiškėse.

Kai Vilnius tapo totorių dvasiniu centru: totorių organizacijų šimtmetis

Adas Jakubauskas

Gruodžio 7-ąją Maišiagaloje, jaukiame Houvalto dvarelyje, buvo paminėta išskirtinė sukaktis – šimtas metų nuo totorių organizacijų įkūrimo Vilniuje. Apie istorines peripetijas, lydėjusias šį procesą prieš šimtmetį, šiame straipsnyje dar rašysime vėliau. Šįkart dėmesį sutelkiame į patį renginį, jo organizatorius ir dalyvius. Minėjamą surengė Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga. Renginyje dalyvavo gausus būrys garbingų svečių: Seimo Kultūros komiteto pirmininkas Kęstutis Vilkauskas, Seimo nariai Dalia Asanavičiūtė ir Vytautas Juozapaitis, Seimo narė ir teisingumo ministrė Rita Tamašunienė, Vilniaus rajono meras Robert Duchnevič,

Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktorius Dainius Babilas, ambasadorius Artūras Gailiūnas, Turto banko direktorius Gintaras Makšimas, profesorė Tamara Bairauskaitė, Lietuvos musulmonų sunitų Dvasinio centro – Muftiato – muftijus Romas Jakubauskas, buvęs muftijus, Keturiasdešimt totorių kaimo mečetės imamas Romualdas Krinickis, Maišiagalos kunigas Edvard Dukel. Renginį savo dalyvavimu pagerbė ir Lenkijos totorių sąjungos pirmininkas Jan Adamowicz su žmona, taip pat Lietuvos totorių bendruomenės nariai ir kiti svečiai.

Šiomet Lietuva mini Mikalojaus Konstantino Čiurlionio 150-ąsias gimimo metines, todėl simboliška, kad renginys prasidėjo šio kūrėjo muzika. Čiurlionio kūrinį atliko jaunas bendruomenės narys Augustas Jakubauskas, o Amina Šimkaitė skambino Johanno Sebastiano Bacho barkarolę, suteikdama vakarui subtilaus kamerinio skambesio. Vienu svarbiausių programos akcentų tapo prof. Ado Jakubausko pranešimas. Jame klausytojai buvo supažindinti su musulmonų Muftiato bei Kultūros ir švietimo sąjungos susikūrimo aplinkybėmis, taip pat pristatytos ryškiausių tarpukario Lietuvos totorių lyderių trumpos biografijos.

Už nuopelnus Lietuvos totorių bendruomenei Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Motiejus Jakubauskas Aukso ženklais apdovanojo Vilniaus rajono merą Robertą Duchnevičių, Tautinių mažumų departamento direktorių Dainių Babilą ir Turto banko direktorių Gintarą Makšimą.

Šventinę nuotaiką sustiprino Lietuvos totorių folkloro kolektyvo „Efsane“ pasirodymas – žiūrovai galėjo pasigrožėti totorių dainų ir šokių programa. Renginio metu taip pat buvo atidaryta nuotraukų ir dokumentų paroda, kuri veiks iki 2026 metų sausio 3 dienos. Vakara vainikavo VŠĮ „Pas totorius“ paruoštos vaisės. Jomis svečiai buvo pakviesti pasivaišinti jau po oficialiosios dalies, tęsiant bendrystę ir neformalius pokalbius – taip, kaip dera gyvai ir tradicijas puoselėjančiai bendruomenei.

2025 m. gruodžio 28 d. Vilniuje, Joachimo Lelevelio gimnazijos (dabar – Lietuvos muzikos ir

teatro akademija) salėje, įvyko 18 musulmonų parapijų delegatų suvažiavimas, kuriame dalyvavo 58 atstovai. Suvažiavimui pirmininkavo teisininkas Aleksandras Achmatovičius. Renginį savo apsilankymu pagerbė garbūs svečiai – aukšti valstybės pareigūnai, inteligentijos ir akademinio pasaulio atstovai. Šis faktas aiškiai liudija, kad totoriai tarpukario Lietuvoje buvo ne tik religinė ir tautinė bendruomenė, bet ir integrali, svarbi vietos elito dalis. Pagrindinis suvažiavimo tikslas buvo aukščiausiojo dvasininko – muftijaus – rinkimai. Į šias pareigas buvo pasiūlyti keturi kandidatai, tačiau pirmajame balsavime nė vienam iš jų nepavyko surinkti reikiamo

balsų skaičiaus. Tik kitą dieną, po papildomų diskusijų, totorių musulmonų parapijų dvasininkai ir delegatai muftijumi išrinko Berlyno universiteto filosofijos mokslų daktarą Jokūbą Šinkevičių. Tai buvo išskirtinai išsilavinęs žmogus, mokėjęs net dešimt kalbų, tarp jų – arabų, persų ir turkų. Jo išrinkimas ženklino svarbų lūžį: Lietuvos totorių musulmonų konfesija žengė autokefalijos link. Iki 1917 metų Lietuvos ir Lenkijos totoriai priklausė Taurijos muftijai Simferopolyje, o dabar dvasinio gyvenimo centras persikėlė į Vilnių.

Muftiato buveine tapo Vilnius. Pirmaisiais savo gyvavimo metais muftiatas įsikūrė Šv. Mykolo skersgatvio 5-ajame name. Čia, šešiuose kambariuose, veikė kanceliarija, muziejus, mėnraščio „Życie Tatarskie“ („Totorių gyvenimas“) redakcija bei Kultūros ir švietimo sąjungos skaitykla.

Jugoslavijoje, Turkijoje, Rumunijoje ir Bulgarijoje. Visų šių kelionių metu jis bendravo su teologais, mokslininkais, aukštais valstybės pareigūnais ir žurnalistais, mezgė tarptautinius ryšius, stiprino Lietuvos totorių musulmonų autoritetą. Savo išpūdžius ir veiklą dr. Jokūbas Šinkevičius kruopščiai fiksavo išsamiose ataskaitose, kurios šiandien yra vertingas istorinis šaltinis.

Vėliau Vilniaus miesto magistratas muftiatui suteikė patalpas Aušros Vartų gatvės 7-ajame name – prestižinėje ir simboliškai reikšmingoje miesto vietoje.

Tarpukariu dr. Jokūbas Šinkevičius tapo įtakingiausia vietos musulmonų konfesijos figūra. Muftijus aktyviai keliavo reprezentaciniais tikslais: 1926 metais jis dalyvavo Pasaulio musulmonų kongrese Egipte ir buvo vienintelis Europos musulmonų atstovas šiame forume. 1930-aisiais jis leidosi į ilgą kelionę po Artimųjų Rytų šalis – lankėsi Hidžaze, atliko piligriminę kelionę (hadžą) Mekoje, buvo priimtas audiencijoje pas Hidžazo karalių Ibn Saudą. Vėliau aplankė Egiptą, kur susitiko su karaliumi Fuadu I, taip pat Palestiną ir Siriją. Tų pačių metų pabaigoje muftijus keliavo po Europą – lankėsi

Muftiato pastangomis atsivėrė galimybės ir jaunajai kartai: du iškilūs Lietuvos totoriai – Ali Ismailas Voronovičius ir Mustafa Aleksandrovičius – gavo galimybę studijuoti garsiajame Al Azharo universitete Kaire. Muftijus taip pat siekė nukreipti jaunus totorius teologinėms studijoms į Sarajevą, tuometinės Jugoslavijos (dabartinės Bosnijos ir Hercegovinos) islamo centrą.

Muftiatas aktyviai leido religinę ir švietėjišką literatūrą, musulmonų kalendorius, rūpinosi tikinčiųjų dvasiniu ir kultūriniu ugdymu. Tačiau dr. Jokūbas Šinkevičius buvo ne tik dvasinis lyderis. Antrojo pasaulinio karo metais, 1944-ųjų liepos mėnesį, jis prisidėjo gelbstint daugelį Vilniaus inteligentų nuo žūties ir tremties. Apie šią jo veiklą rašo istorikas Jan Tyszkiewicz, pabrėždamas muftijaus humanizmą ir moralinę drąsą dramatiškiausiu Lietuvos istorijos laikotarpiu.

Kita organizacija, kurios jubiliejus taip pat minimas šiame, – Totorių kultūros ir

švietimo sąjunga. Šios sąjungos įstatai buvo įregistruoti 1925 metų rugsėjo 8 dieną. Ji kėlė ambicingą ir toliaregišką tikslą – suvienyti visus totorius, rūpintis jų ekonomiais, kultūriniais ir profesiniais interesais, kartu nuosekliai kelti narių intelektualinį ir etinį lygį. Ilgus metus Sąjungos Centrinei tarybai vadovavo iškilus teisininkas Olgierdas Kričinskis. Jis nuosekliai pasisakė už totorių etninio savitumo išsaugojimą, ragino atsigręžti į bendruomenės istoriją ir ją aktualinti pasitelkiant įvairias kultūrinis bei šviečiamąsias veiklas. Neatsitiktinai 1938 metais Kultūros ir švietimo sąjungos tarybos branduolį sudarė teisininkai – išsilavinę, visuomeniškai aktyvūs žmonės. Tarp sąjungos narių dominavo pasiturinti inteligentija, aukštieji valstybės tarnautojai ir karininkai, kuriems rūpėjo ne tik asmeninė karjera, bet ir bendruomenės ateitis.

Ryškus šios intelektualinės aplinkos vaisius – 1929 metais išleistas Stanislovo Dziadulevičiaus monumentalus

genealoginis veikalas „Herbarz rodzin tatarskich“ („Totorių šeimų herbynas“). Leidinys pasirodė remiant iškiliam totorių visuomenės veikėjui, teisininkui Leonui Kričinskiui. Titaniškas darbas prie herbyno rengimo truko net 35 metus, o jo puslapiuose aprašytos 635 totorių giminės – tai iki šiol nepralentkas totorių genealogijos paminklas.

Tuo pačiu laikotarpiu buvo išleisti trys „Rocznik Tatarski“ („Totorių metraščių“) tomai. Su šiuo leidiniu bendradarbiavo žymiausi to meto mokslininkai, o trečiajame tome tuomet dar jaunas tyrėjas Stanislavas Kričinskis paskelbė fundamentinį darbą „Lietuvos totoriai. Istorinės ir etnografinės monografijos

bandymas“. Tai tapo vienu svarbiausių veikalų apie Lietuvos totorių istoriją ir kultūrą. Buvo rengiamas ir ketvirtasis metraščio tomas, turėjęs pasirodyti 1939 metų pabaigoje arba 1940-ųjų pradžioje, tačiau prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas šiuos planus nutraukė.

Tarpukariu totorių bendruomenė leido ir du žurnalus, skirtus platesnei auditorijai, taip siekdama pasiekti ne tik intelektualų sluoksnį, bet ir paprastus bendruomenės narius. Deja, daugelio šių iniciatyvų lyderių likimus tragiškai nutraukė karas. Kultūros ir švietimo sąjungos vadovai, broliai Leonas ir Olgierdas Kričinskiai, žuvo Antrojo pasaulinio karo metais. Leonas Kričinskis buvo areštuotas Gestapo 1939 metų rugsėjo 27 dieną ir tų pačių metų pabaigoje kartu su apie 12 tūkstančių Gdynės ir Pamario inteligentų sušaudytas Piašnicos miške netoli Veiherovo. Jo brolis Olgierdas 1941 metų vasario 15 dieną buvo įkalintas Vilniaus Lukiškių kalėjime, vėliau, prasidėjus Vokietijos–SSRS karui, perkeltas į Gorkio kalėjimą Nr. 1, kur 1942 metų birželio 2 dieną buvo sušaudytas.

Šių žmonių atminimas Lietuvoje saugomas ir šiandien. Ant buvusio Vilniaus Lukiškių

kalėjimo sienos Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos iniciatyva pakabinta memorialinė lenta, liudijanti apie tragiškus, bet didingos dvasios kupinus likimus.

Simboliška, kad gruodžio 7 dieną, minint šimtmečio sukaktį, drauge su Lenkijos totorių sąjungos pirmininku Janu Adamowicziumi buvo padėtos gėlės prie namo Aušros Vartų gatvėje 7 – vietos, kur kadaise veikė muftiatas. Tai buvo tylus, bet iškalbingas pagarbos ženklas žmonėms ir institucijoms, kūrusioms Lietuvos totorių bendruomenės dvasinį ir kultūrinį pamatą.

Kauno apskrities totorių bendruomenė susirinko pažymėti Naujųjų metų pradžia

2026 m. sausio mėnesio pradžioje Kauno įvairių tautų kultūrų centre Kauno apskrities totorių bendruomenė pažymėjo Naujųjų metų šventę. Renginio metu Kauno apskrities totorių bendruomenės pirmininkas Kęstutis Zenonas Šafranavičius tarė sveikinimo žodį, taip pat šventėje apsilankė ir Kalėdų Senelis, pasveikindamas vaikus ir visą bendruomenę. Vaikai atliko šventinę programą, renginio dalyvius džiugino savo pasirodymais ir stebino įvairiais talentais. Programos metu šventės svečiai galėjo mėgautis

įvairaus pobūdžio šokių pasirodymais, skambinimo fortepijono klavišais gebėjimus demonstravo Juozo Gruodžio konservatorijos mokinys Gustas Sliuskonis, jauniausieji šventės dalyviai deklamavo eilėraščius. Tradiciškai renginio metu vyko kulinarinio paveldo gaminių degustacija.

Ramadano Iftar vakarienė valdovų rūmuose – tikėjimo, bendrystės ir dialogo šventė

Adas Jakubauskas

2026 m. vasario 19 d. iškilmingoje Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai Didžiojoje renesansinėje menėje įvyko ypatingas vakaras – **Ramadano Iftar vakarienė**, subūrusi skirtingų religijų, kultūrų ir visuomenės sluoksnių atstovus. Renginį organizavo Lietuvos musulmonų sunitų dvasinis centras–Muftiatas ir Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga, pakvietę svečius drauge pažinti Ramadano dvasinę prasmę ir patirti bendrystės galią. Istorinė erdvė, menanti

Lietuvos valstybingumo raidą, šį vakarą tapo gyvu tarpreliginio dialogo simboliu – vieta, kur susitiko tradicijos, tikėjimai ir žmonės, siejami pagarbos, atvirumo bei taikos vertybių.

Ramadanas – savitvardos ir dvasinio atsinaujinimo metas

Ramadanas – devintasis islamo mėnulio kalendoriaus mėnuo – musulmonams visame pasaulyje yra ypatingas laikas. Tai maldos, susikaupimo, gerų darbų ir savikontrolės laikotarpis. Nuo aušros iki saulėlydžio tikintieji susilaiko nuo maisto ir gėrimų, o dienos pasninką nutraukia vakarine vakariene – iftaru. Tačiau pasninkas islame nėra vien fizinis susilaikymas. Tai sąmoningas dvasinės disciplinos kelias, kviečiantis ugdyti kantrybę, vengti pykčio, apkalbų, neteisybės, stiprinti dėkingumą ir atjautą. Patirdamas alkį žmogus geriau supranta stokojančius, todėl Ramadanas ypač siejamas su dosnumu ir labdara. Tai metas, kai tikėjimas tampa veiksmu, o malda – gyvenimo būdu.

Skaitomų eilučių vertimas į lietuvių kalbą buvo rodomas dideliame ekrane, suteikdamas galimybę visiems dalyviams suprasti šventojo teksto prasmę. Vėliau parodytas trumpas filmas apie Ramadano padėdį dar giliau suvokti šio mėnesio esmę – tylą, susikaupimą, bendruomeniškumą ir vidinį apsisvalymą.

Ypatingą atmosferą kūrė muzikiniai intarpai. Jousef Jmal (kanun) ir Kadhim Mazin (ud) atliko kūrinius, kurių subtilūs Rytų muzikos motyvai lydėjo visą vakarą. Vėliau pasirodė Lietuvos totorių folkloro ansamblis „Efsane“, vadovaujamas Elnaros Čurlu ir choreografės Elvinos Shimkas. Skambėjo ir žiūrovus žavėjo tokie kūriniai kaip „Jaunų merginų šokis“, „Kalenin tubunde“ ir „Sira-sira džezveler“ – gyvi Krymo ir Lietuvos totorių kultūrinio paveldo liudijimai.

Šių metų Iftar vakarienės leitmotyvas skelbė: „Dievas – vienas, nors vardų Jam duodame daug.“ Ši mintis kvietė susimąstyti apie skirtingų religijų bendrą dvasinį pamatą. Nors tikintieji Dievą vadina skirtingais vardais ir meldžiasi skirtingomis kalbomis, jų ieškojimas kyla iš tos pačios žmogaus širdies gelmės.

Iškilminga programa – nuo Šv. Korano iki totorių folkloro

Vakaro programą vedė Juozas Šalkauskas, pristatęs renginio idėją ir Ramadano reikšmę musulmonų gyvenime. Dvasinę vakaro pradžią pažymėjo Šv. Korano recitavimas, kurį atliko Selim Akkiz.

Skirtingų religijų balsai – bendro supratimo link

Vakaro metu sveikinimo žodžius tarė Lietuvos musulmonų sunitų dvasinio centro–Muftiatao vadovas muftijus Romas Jakubauskas, Vilniaus arkivyskupas Gintaras Grušas, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Motiejus Jakubauskas bei prof. dr. Adas Jakubauskas.

Ypač simboliška, kad apie pasninko prasmę kalbėjo ir kitų religinių bendruomenių atstovai: Pilaitės Šv. Juozapo parapijos klebonas kun. Ričardas Doveika, Lietuvos žydų bendruomenės narys Daumantas Levas Todesas, Lietuvos karaimų kultūros bendrijos pirmininkė dr. Karina Firkavičiūtė. Jų pasisakymai atskleidė, kad pasninkas – universali dvasinė praktika, pažįstama skirtingoms religijoms, kviečianti žmogų atsitraukti nuo pertekliaus ir atsigręžti į esmę. Šis dialogas tapo gyvu liudijimu, kad pagarba ir atviras pokalbis gali įveikti stereotipus, o bendros vertybės – žmogaus orumas, gailėstingumas, teisingumas – yra stipresnės už skirtumus.

Valstybės ir visuomenės dėmesys

Iftar vakarieneje dalyvavo ir valstybės institucijų atstovai – Seimo Kultūros komiteto pirmininkas Kęstutis Vilkauskas, vidaus reikalų ministras Vladyslav Kondratovič, Užsienio reikalų bei Kultūros ministerijų darbuotojai, akademinės bendruomenės nariai, diplomatai, žurnalistai. Šis platus atstovavimas parodė, kad religinė įvairovė Lietuvoje suvokiama kaip vertybė, o tarpkultūrinis dialogas – kaip brandžios visuomenės požymis.

Lietuvoje jau puoselėjama graži tradicija, kai šalies Prezidentas suburia įvairių religijų atstovus bendriems maldos pusryčiams. Ramadano Iftar vakariene tampa dar viena prasminga iniciatyva, stiprinančia pasitikėjimą ir bendrystę.

Vakaro kulminacija – bendras stalas

Saule nusileidus, svečiai buvo pakviesti prie bendro stalo. Iftaras – tai ne tik pasninko nutraukimas. Tai atvirų durų ženklas, ištiesta ranka kaimynui, dalijimasis tuo, ką turi. Islame pabrėžiama pagarba kaimynui – nepriklausomai nuo jo tikėjimo. Ši nuostata vakaro metu įgavo labai konkrečią formą – skirtingų bendruomenių žmonės sėdėjo greta, kalbėjosi, dalijosi maistu ir patirtimis. „Kai verdi sriubą, įpilk į ją daugiau vandens, tada pažvelk į kaimyninį namą ir pavaišink jo gyventojus.“ Taip mokė Islamo Pranašas Muhamedas. Šiuose paprastuose žodžiuose slypi gili išmintis: tikėjimas nėra uždaras ir skirtas vien asmeninei dvasinei patirčiai. Jis atsiskleidžia kasdieniuose, labai žemiškuose veiksmuose – gebėjime dalintis, pastebėti šalia esantį žmogų ir atverti jam savo namų duris. Renginio pabaigoje visiems dalyviams buvo įteiktos simbolinės organizatorių dovanėlės – įdaryti riešutais finikai – dėkingumo ir atminimo ženklas.

Šviesa, kuri lieka

Ramadano Iftar vakariene Valdovų rūmuose tapo ne tik religiniu ar kultūriniu renginiu. Tai buvo priminimas, kad skirtingi keliai veda į tą pačią šviesą, kad draugystė stipresnė už nežinomybės baimę, o susiklausymas – už išankstinį nusistatymą. Tą vasario vakarą Valdovų rūmų menė prisipildė ne tik muzikos ir žodžių, bet ir vidinės šviesos – tokios, kuri peržengia kalbų ir tradicijų ribas. Lieka palinkėti, kad ši šviesa tęstųsi ilgiau nei Ramadano mėnuo, o bendrystės patirtis įkvėptų kurti taiką savo šeimose, bendruomenėse ir visoje Lietuvoje.

Nuoširdžiai dėkojame renginio mecenatams Ishakui Akay ir Ibrahimui Ak už jų paramą ir prisidėjimą prie Ramadano Iftar vakarienes organizavimo.

Ramadan
Mubarak

Nekrašiūnų mečetė ir jos parapija skirtingais istorinės raidos etapais

Svetlana Gribova

Bresto valstybinis technikos universitetas

Santrauka

Šiame straipsnyje analizuojama Nekrašiūnų totorių musulmonų parapijos raida XV–XX a., ypatingą dėmesį skiriant mečetės istorijai, jos architektūrinėms ir funkcinėms transformacijoms bei vaidmeniui bendruomenės gyvenime. Remiantis archyviniais dokumentais ir istoriniais šaltiniais, rekonstruojami parapijos religinės, socialinės ir kultūrinės veiklos aspektai, aptariama mečetės atstatymo tarpukariu reikšmė, mektebo ir parapijos namų steigimas, taip pat pokario represijų poveikis totorių bendruomenei. Nagrinėjama istorinės atminties bei materialiojo paveldo (mizarų) išlikimo problema.

Raktažodžiai: totoriai, parapija, mečetė, Islamo paveldas, LDK totoriai, mizaras, religijos istorija

Ivadas

Totorių apsigyvenimas dabartinės Baltarusijos teritorijoje yra neatsiejamas nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) istorijos. Nuo XV a. LDK tapo viena didžiausių totorių diasporų Europoje, kurios bendruomenės kūrėsi įvairiose kunigaikštystės vietovėse, tarp jų – ir Nekrašiūnų apylinkėse. Nekrašiūnų parapija, kurios raida šiame straipsnyje analizuojama, ilgą laiką buvo vienas iš svarbiausių regioninių musulmonų religinių centrų. Čia veikusi mečetė priklausė seniausiems musulmonų kulto pastatams dabartinės Baltarusijos teritorijoje.

Straipsnio tikslas – atskleisti Nekrašiūnų parapijos raidos eigą, įvertinti mečetės, mektebo ir parapijos namo svarbą bendruomenės gyvenime, rekonstruoti parapijos socialinius ryšius bei institucinius aspektus, remiantis istoriniais dokumentais ir archyviniais šaltiniais.

Pirmieji totorių apsigyvenimo Nekrašiūnų parapijoje liudijimai siekia XV–XVI a. sandūrą. Parapijos teritorija apėmė platų gyvenviečių tinklą: Nekrašiūnus bei aplinkines sodybas (Milkuncus, Ulanovščiną, Sendikovščiną, Oleksiškes), Sandikauščiną šalia Vasiliškių, Gelenovą, Sasovščiną, Ostriną, Skidlių, Radunę, Lukovščiną, Tausiūnus, Eišiškes, Kemeišus, Plentus, Talkūnus, Posolčę, Pozgrindę, Zabalacį, Podgajus, Glušnus, Varanavą, Požižmę, Šalčininkus, Jašiūnus ir kitas vietoves.

Iki 1917 m. mečetės džemiatas apėmė Lydos apskritį Vilniaus gubernijoje ir artimiausias Gardino gubernijos gyvenvietes. Dabar tai – Varanavo rajonas Gardino srityje. Mečetė buvo ne kartą perstatyta, tačiau iki mūsų dienų neišliko. Ši totorių musulmonų kulto vieta buvo remontuota 1832 m. Parapiją 1795 m. sudarė 217 žmonių, 1842 m. – 364 žmonės, 1885 m. – 291 žmogus.

XX a. pradžioje mečetė taip pat buvo remontuojama. Žinoma, kad lėšų jos

atnaujinimui skyrė Egipto karališkoji valdžia, taip pat parapijos totoriai, kurie 1901 m. atsiuntė 100 JAV dolerių aukų: Ivanas Aleksandrovičius (10 dol.), Osipas Aleksandrovičius (15 dol.), Davidas Selimovičius (5 dol.), Aleksandras Rizvanovičius (5 dol.), Konstantinas D. Radkevičius (20 dol.), Ivanas Aleksandrovičius (10 dol.), Selimas A. Aleksandrovičius (10 dol.) Selimas Jakubovskis (5 dol.), Samuilas Chaleckis (5 dol.), Jakovas Chaleckis (5 dol.). Lėšų pervedimu rūpinosi Osipas Aleksandrovičius. Pažymėtina, kad tarp aukotojų buvo ne tik Nekrašiūnų parapijos totoriai, bet Adamonių bei Raižių gyventojai – gyvenviečių, priklausiusių kitai parapijai, esančių dideliu atstumu nuo Nekrašiūnų. Tai kelia klausimų dėl abiejų parapijų tarpusavio ryšių.

Iki Pirmojo pasaulinio karo tarp Nekrašiūnų parapijos totorių buvo paplitusi darbo migracija, taip pat išvykimas gyventi į JAV. Remiantis laivų keleivių anketomis, 1909–1912 m. per Liverpulį ir Bremeną iš Nekrašiūnų į JAV išvyko aštuoni totoriai (Radkevičiai, Radeckiai, Krinickiai, Mucharskiai), iš Sandikauščiznos – Suleimanas Krinickis, iš Tausiūnų – du Aleksandrovičiai, iš Skidliaus – trys Mucharskiai. Jie keliavo pas jau anksčiau įsikūrusius giminaičius. Dalis jų vėliau grįžo.

Pirmojo pasaulinio karo metais daugelis totorių, kaip ir kiti pafrontės zonos gyventojai, buvo evakuoti į Krymą, Kazanę ir Orenburgą. 1915 m. rugsėjo 4 d. mečetė Nekrašiūnuose buvo visiškai sunaikinta. A. Vabišcevičius knygoje „На цянальна-культурнае жыццё Заходняй Беларусі (1921–1939 гг.)“ pažymi, kad jos vietoje laikinai veikė namas, pritaikytas maldoms pravesti. Po šių teritorijų įtraukimo į Lenkijos Respubliką pagal 1921 m. Rygos taikos sutartį mečetė Nekrašiūnuose buvo naujai pastatyta. Gardino religijos istorijos muziejaus

fonduose saugoma 1925 m. vasario 20 d. sutartis dėl mečetės statybos Nekrašiūnuose, pasirašyta pulkininko Aleksandro Romanovičiaus (gyv. Vilniuje, Sosnowa (Pušyno) g. 8) ir Andrejaus Podlaškuko (Butrymancai, Poleckiškių gmina). Dokumente išsamiai aprašytos pamatų, sienų, minareto, langų, pertvarų, stogo ir kitų konstrukcinių elementų statybos sąlygos bei atsiskaitymo tvarka. Apmokėjimas: už visus minėtus darbus – 1200 zlotų ir 200 pūdų rugių. Pusė numatytos sumos turėjo būti išmokėta iki darbų pabaigos, keturiomis lygiomis dalimis, o kita pusė – visiškai užbaigus visą darbų apimtį. Iš dokumento matyti, kad iš viso už darbus buvo sumokėta ne 1200, o beveik 1600 zlotų, tačiau perduota 60 pūdų rugių mažiau nei sutarta.

Analizuojant mečetės statybos ir remonto techninius duomenis, matyti, kad ji buvo medinė, stačiakampio plano, maždaug 13x9 aršinių dydžio. Konstrukcija turėjo masyvius pamatus, igilintus apie pusę aršino, o sienos buvo obliuotos iš abiejų pusių ir sutvirtintos papildomomis sąsparomis. Vidaus erdvė buvo padalyta į kelias patalpas lengvomis lentinėmis pertvaromis. Prieangį dengė stogelis, laikomas ant keturių stulpų. Pagrindinėje erdvėje buvo numatyta vieta septyniems dideliems ir dviem mažesniems langams, kas rodo pakankamai intensyvų natūralų apšvietimą. Mečetėje buvo įrengtas balkonas, kurį laikė keturių aršinių aukščio sijos, bei dvimaršiai laiptai. Ant stogo iškilo kvadratinis minaretas, keturių aršinių aukščio virš stogo lygio. Michrabas buvo suformuotas kaip penkiakampė niša, penkių aršinių aukščio, su specifine stogo konstrukcija. Statybiniai darbai turėjo būti užbaigti iki 1925 m. gegužės 1 d., o kai kuriomis medžiagomis bendruomenė privalėjo apsirūpinti savarankiškai.

Akivaizdu, kad pagrindines lėšas mečetės statybai skyrė A. Romanovičius, Nekrašiūnų musulmonų parapijos valdybos pirmininkas.

Pažymėtina, kad mečetės statybos išlaidoms padengti jis taip pat ėmė paskolą iš Valstybinio žemės banko. 1925 m. kovo 24 d. Lydoje posėdžiavusi Kreditų komisija priėmė teigiamą sprendimą suteikti 500 zlotų kreditą Nekrašiūnų mečetės rekonstrukcijai. Žinoma, kad lėšos buvo išmokėtos dviem etapais. Antrąją dalį – 242 zlotus 50 grašių (atėmus administracinį mokesį) – Valstybinio žemės banko Vilniaus skyrius A. Romanovičiui išmokėjo 1926 m. balandžio 15 d.

Verta atkreipti dėmesį, kad Lenkijos valstybės politika, kurios sudėtyje tarpukariu buvo Nekrašiūnų parapija, buvo orientuota į totorių bendruomenės kultūrinės ir religinės raidos rėmimą. Tai atsispindėjo ir finansinėje pagalboje statant religinius pastatus. Ši nuostata iš dalies derėjo su Prometėizmo politika, pradėta įgyvendinti nuo 1926 m.

Gardino valstybinio religijos istorijos muziejaus fonduose išlikęs 1926 m. gegužės 17 d. pranešimas, kurį Naugarduko vaivadija adresavo Lydos apskrities viršininkui, informuoja apie 500 zlotų talono skyrimą kaip dotaciją mečetės statybai Nekrašiūnuose. Pranešime nurodyta, kad šios lėšos skirtos Nekrašiūnų musulmonų parapijos valdybos pirmininkui, kuris turi pateikti atsiskaitymą už jų panaudojimą.

Pažymėtina, jog 1926 m. spalio 15 d. Lydos apskrities viršininkas A. Romanovičiui išsiuntė laišką, prašydamas paspartinti ataskaitos pateikimą dėl gautos dotacijos (subsidiijos) Nekrašiūnų mečetės remontui. Ši ataskaita buvo parengta ir mečetės statybos komiteto perduota Lydos apskrities viršininkui.

Savo aukas mečetės statybai 1926 m. atsiuntė ir JAV gyvenantys totoriai. 100 JAV dolerių surinkta mulos Šabanovičiaus iniciatyva, o dar 100 dolerių paaukojo Safaras Aleksandrovičius. Remonto ir įrangos darbus atliko vietos meistrai: Karpovičius (dažymas), A. Mavšovičius (stiklinimas), F. ir B. Medvedskiai (lentų gamyba), M. Zakliukovskis (staliaus darbai), M. Gutelevskis ir E. Valpianskis (stogo dengimas), K. Kovalevskis (grindys), B. Aleškevičius (baldai), F. Podlašis (sijų pjovimas), K. Kozlovskis (vartai ir mizaro tvora).

Bendra lėšų suma, išleistų Nekrašiūnų mečetės statybai pagal 1924–1926 m. sąmatą, sudarė apie 5520 zlotų.

Iškilmingos pamaldos, skirtos mečetės atidarymui, įvyko 1926 m. spalio 8 d. 12 valandą. Į jas buvo pakviesti Radūnės rabinas M. Mirvis ir Radūnės katalikų bažnyčios kunigas. Abu jie mečetės statybos komitetui atsiuntė padėkos laiškus už kvietimą dalyvauti šiame totorių bendruomenei reikšmingame įvykyje. Pažymėtina, kad šis tarpkultūrinės komunikacijos atvejis liudija apie gerus kaimyninius įvairių konfesijų atstovų santykius šiame regione. Mečetė atliko itin svarbų vaidmenį – ji telkė tikinčiuosius ir veikė kaip religinio gyvenimo centras. Statybos laikotarpis sietinas su imamumu Ibrahimu Jasinskiu (g. apie 1880 m.), kilusiu iš Klecko. Su žmona Aiša (iš Slanimo) jie augino keturis vaikus. Gardino valstybinio religijos istorijos muziejaus fonduose imamų dokumentuose Ibrahimus Jasinskis kaip Nekrašiūnų imamas minimas nuo 1924 m. Jo mirties data ir palaidojimo vieta nėra nustatytos.

Išlikusi 1930–ųjų metų nuotrauka, kurioje jis įamžintas kartu su muftijumi J. Šinkevičiumi, Lukiškių imamumu Ibrahimu Smaikevičiumi, Liachovičių totorių bendruomenės imamumu Davidu Murzičiumi, Murauščiznos imamumu Ivanu Šabanovičiumi bei Naugarduko totorių imamumu Selimu Safarevičiumi. Po Antrojo pasaulinio karo Ibrahimu Jasinskio žmona su trimis vaikais emigravo į Lenkiją. Sūnus Amuratas, būdamas karo veteranu, kurį laiką buvo laikomas dingusiu be žinios, tačiau vėliau grįžo į gimtąsias vietas ir gyveno Klecke. Jis mirė 1975 m., palaidotas Osmolove.

Imamo pareigų Nekrašiūnuose po Ibrahimu Jasinskio (1932–1939 m.) ėmėsi Aleksandras Krinickis. Taip pat žinomi ir ankstesni šios mečetės imamų vardai: Aleksandras Okminskis (1797 m.), Jusufas Sulimanovičius (1832 m.), Samuelis Eljaševičius (1840 m.), Samuelis Jablonskis (iki 1865 m.), Suleimanas Radeckis (1866–1915 m.), Aleksandras Asanovičius (1915–1924 m.).

Pažymėtina, kad iš Nekrašiūnų parapijos kilę ir žymūs asmenys, tokie kaip generolas Maciejus Sulkevičius (g. 1865 m. Kemeišų dvare) – Krymo vyriausybės vadovas, Azerbaidžano kariuomenės generalinio štabo viršininkas (sušaudytas 1920 m. Baku), taip pat Suleimanas Krinickis – kartu su generolu M. Sulkevičiumi buvęs Kryme (g. Sandikauščiznos akalicoje 1859 m.) ir kiti.

Bendrai, tarpukario laikotarpis buvo Nekrašiūnų parapijos totorių klestėjimo metas. Šiuo laikotarpiu bendruomenę sudarė apie 20 šeimų, tarp jų – Mucharskiai, Aleksandrovičiai, Jablonskiai, Krinickiai, Radkevičiai, Asanovičiai, Radeckiai, Milkamanovičiai, Muravskiai, Poltoržickiai, Jakobovskiai ir kt. Visos šios šeimos turėjo giminystės ryšių su Skidliaus, Ivjos, Keturiasdešimt Totorių ir kitomis bendruomenėmis. Nekrašiūnų totoriai gyveno skirtinguose, laukuose išsibarsčiusiuose vienkiesiuose.

Pagal islamo tradiciją kiekvienas musulmonas turi gebėti skaityti šventąsias knygas – Koraną ir Chamailą. Tėvų nenoras ar nesugebėjimas mokytį savo vaikų arabų rašto buvo laikomas rimta nuodėme. Dėl to totorių gyvenvietėse, kai tik buvo įmanoma, steigtos specialios Korano mokyklos – mektebai.

Totorių bendruomenėje Nekrašiūnuose irgi kilo idėja įsteigti musulmonišką mokyklą – mektebą. Šiam tikslui buvo ieškoma tinkamo namo įsigijimui. 1927 m. gegužę A. Radeckis ir A. Sulkevičius pasiūlė musulmonų parapijos valdybos pirmininkui įsigyti namą Beluncų kaime už 115 dolerių. Tačiau namas buvo nebaigtas, todėl reikėjo papildomų investicijų, siekiančių apie 1000 zlotų. Šis sprendimas buvo patvirtintas, ir gegužės pabaigoje muftiatas atsiuntė 115 dolerių namo pirkimui.

Pirkto namo matmenys buvo 18,5x9 aršiniai. Jame buvo dvi patalpos skirtinguose galuose – viena 9x9 aršinių, kita 5x9 aršinių – bei centrinė patalpa, kurios dydis buvo 4,5x9 aršinių.

Archyviniai duomenys rodo, kad tarpukariu Nekrašiūnų totorių bendruomenė aktyviai plėtojo savo infrastruktūrą, statydama parapijinį namą, kuris buvo ne tik religinių renginių, bet ir bendruomenės gyvenimo centras. Dokumentuose fiksuojami mokėjimai už pamatus, krosnį, stogo medžiagas ir tvorą liudija nuoseklų statybos procesą ir bendruomenės organizuotumą. Finansavimas buvo gaunamas tiek iš parapijos narių, tiek iš muftiato, kas rodo parapijos ir platesnės musulmonų bendruomenės bendradarbiavimą. Šis procesas atskleidžia parapijos savarankiškumą ir gebėjimą koordinuoti materialinius resursus religinės ir socialinės infrastruktūros plėtrai.

Nekrašiūnų mečetės svarba vietos totorių bendruomenei yra neįkainojama, todėl pastatas buvo nuolat tvarkomas ir remontuojamas. 1930–ųjų pradžioje parapijos poreikiams Lenkijos muftiatas reguliariai siuntė pinigines lėšas (kaip asmeninę dotaciją imamui).

Pažymėtina, kad Nekrašiūnų musulmonų parapijos komitetas kreipėsi į Naugarduko vaivadiją prašydamas papildomų lėšų, tačiau Naugarduko vaivadijos pastatų rekonstrukcijos komisija 1932

m. sausio 15 d. posėdyje priėmė neigiamą sprendimą. Apie tai Lydos apskrities viršininkas informavo parapijos musulmonų komitetą 1932 m. balandžio 22 d. Atsisakymas galėjo būti susijęs tiek su prasidėjusiu pasauliniu ekonominiu krizių laikotarpiu, tiek su tuo metu veikiančio Naugarduko vaivados Kosteko-Bernackio politika, kurio požiūris į nacionalines mažumas Lenkijos

teritorijoje buvo itin nepalankus. 1937 m. parapiją sudarė 244 asmenys. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad 1938 m. buvo vykdomas ir parapijos namo Nekrašiūnuose remontas. 1938 m. rugpjūčio 15 d. imamas A. Krinickis kreipėsi į muftijų su prašymu leisti vykdyti parapijos namo remontą, pirmiausia nurodydamas, kad žiemą virtuvėje yra labai šalta, nes viena jo siena suręsta iš lentų. Buvo numatyta šią sieną sutvirtinti, taip pat pertvarkyti krosnis. Viena krosnis – duonkepė – turėjo šildyti virtuvę ir imamo gyvenamąjį kambarį, o kita – švediška – patalpoje, skirtoje parapijos reikmėms. Prie šio laiško buvo pridėta sąmata, pagal kurią parapijos namo remontui buvo planuojama išleisti 225 zlotus, taip pat pristatytas parapijos namo planas iki ir po remonto.

Nekrašiūnų mečetėje nuo XIX a. vidurio buvo vedama metrikų knyga, į kurią buvo įrašomi gimimo, santuokos ir mirties faktai. Yra žinoma, kad Aleksandras Krinickis, 1932–1939 m. ejęs mečetės imamo pareigas, 1939 m. Nekrašiūnų parapijos tris antspaudus ir metrikų knygas 1939 m. spalio 18 d. perdavė muftijaus sekretoriui St. Tugan Baranovskiui. Pažymėtina, jog A. Krinickio tėvas Aladinas buvo 1883 m. Kitabo perrašytojas. Parapijos nariai vedė musulmonišką kalendorių, kuriame paraleliai su krikščioniškuoju skaičiavimu fiksavo dienas pagal musulmonišką kalendorių (Hidžrą). Gardino valstybinio religijos istorijos muziejaus fonduose išlikęs musulmoniškas 1942–1948 m. kalendorius (1361–1366 Hidžros metai), taip pat 1941 m. kalendorius su įrašu „Vilnius“. Juose buvo pažymimos musulmonų religinės šventės, pasninko laikotarpiai ir kiti svarbūs įvykiai. Pavyzdžiui, 1941 m. kalendoriuje šalia 1941 m. birželio 22 d. užrašyta „karas“, o šalia 1941 m. birželio 24 d. – „vokiečiai“.

XX a. 4–6 dešimtmečiais Vakarų Baltarusijoje gyvenę totoriai, kaip ir kiti regiono gyventojai, patyrė represijas. 1950–aisiais daugelis totorių šeimų, buvusių Lenkijos piliečių, repatriavo iš Baltarusijos. Mahmetas Mucharskis (1909–1976), mobilizuotas 1939 m. rugsėjį ir iki karo ūkininkavęs Nekrašiūnuose, 1939 m. rugsėjo 17 d. buvo suimtas Zdolbunove. Jis buvo išsiųstas į Krivoj Rogą, vėliau – į Komijos ATSR lagerį, o paskui kalintas Tatiščeve (Saratovo sr.) ir Ivanovo srityje. 1941 m. rugsėjo 3 d. paleistas jis įstojo į generolo V. Anderso armiją, su kuria vėliau atsidūrė Anglijoje, o po karo apsistojo Gdanske, kur siekė perkelti ir šeimą. Šiuo laikotarpiu dalis totorių emigravo į Lenkiją ar Lietuvą, jaunimas po mokslų likdavo miestuose.

1940 m. iš Skidliaus ištremtas Mustafa Milkamonovičius (g. 1903). Jis kalintas Gardine, vėliau išvežtas į Vorkutą, kur mirė. Jo brolis Romanas 1941 m. buvo sušaudytas Gardine. Simboliniai jų kapai šiandien yra Gdanskio mizare, kur po karo išvyko jų šeima (duomenys gauti iš jų dukterėčios Tamaros Jakubovskajos, 2015-01-15).

Vokietijos okupacijos metais Nekrašiūnai ir aplinkinės gyvenvietės buvo priskirtos Vasiliškėms Lydos apygardoje, priklausiusioje Baltarusijos generalinei apygardai.

Svarbių žinių suteikia vis retesni karo metų liudytojai. Aleksandras Krinickis (g. 1935), vokiečių okupacijos metu gyvenęs Sandikauščiznoje, pasakojo, kad tuo metu čia buvo apie 12 totorių sodybų. Totoriai daug dirbo žemės ūkyje, vertėsi daržininkyste ir apskritai gyveno pasiturimai. Pasak A. Krinickio, per okupaciją maisto prašydavo vokiečių kareiviai (retai), pokaryje – Armijos Krajovos bei sovietiniai partizanai, taip pat lietuviai ir ukrainiečiai; vietos gyventojai jų dažnai neatskirdavo. Jis taip pat tvirtino, kad Sandikauščiznos totoriai partizaniniame judėjime nedalyvavo, o karo veiksmų kaimo beveik nepalietė – tik kartą vokiečių lėktuvas numetė nesprogsų sviedinį.

Okupacijos laikotarpiu vaikai islamo pagrindų buvo mokomi namuose, A. Krinickio teigimu, mečetė Nekrašiūnuose neveikė (duomenys iš pokalbio 2022-05-19).

Pateikti dokumentai atskleidžia, kad vokiečių okupacinė administracija Vakarų Baltarusijoje taikė centralizuotą ir griežtai reglamentuotą žemės ūkio produkcijos rekvizicijos sistemą, kuri apėmė ir vietos totorių bendruomenes. Šiuose archyvuose šaltiniuose išryškėja keli esminiai aspektai: Sandikauščiznos totoriai buvo įtraukti į bendrą privalomo žemės ūkio produktų tiekimo

mechanizmą, būdingą visai Baltarusijos generalinei apygardai. Rekvizicijų mastai rodo, kad totorių ūkiai buvo vertinami kaip pakankamai pajėgūs aprūpinti okupacinę administraciją grūdais, daržovėmis ir pašarais. Tai sutampa su kitų regiono tyrimų duomenimis, jog vokiečių valdžia, siekdama maksimalaus ekonominio išteklių išnaudojimo, nepaliko nuosalyje nei etninių, nei religinių mažumų, traktuodama jas kaip vienodą žemės ūkio resursų bazę. Dokumentuose matomas detalai nustatytas produkcijos pristatymo grafikas ir skirtingų produktų kvotos liudija

apie sistemingą administracinę kontrolę. Tai patvirtina, kad okupacinė valdžia veikė ne ad hoc, bet remdamasi centralizuotais įsakymais ir lokaliai įgyvendinamomis kvotomis. Tokios rekvizicijos buvo privalomos ir turėjo aiškius terminus, o už jų nevykdymą grėsė asmeninė atsakomybė, kas būdinga represiniam okupacinės valdžios aparatui. Aleksandro Krinickio ir Matvejaus Chilčinskio atvejai parodo ne tik individualius ūkininkų išipareigojimus, bet ir platesnę tendenciją – Sandikauščiznos totoriai buvo integruoti į vokiečių administracijos ekonominę politiką kaip pavaldūs, kontroliuojami vietos ūkiai. Pristatytos produkcijos kiekiai (šimtai kilogramų grūdų ir bulvių) liudija apie reikšmingą rekvizicijų mastą net nedidelėse totorių gyvenvietėse. Iš dokumentų taip pat matyti periodinė rekvizuotos produkcijos apskaita, kuri leidžia daryti prielaidą, kad vokiečių valdžia ne tik nustatydavo kvotas, bet ir nuosekliai tikrino jų įvykdymą. Tai atspindi vokiečių okupacinės politikos efektyvumo siekius ekonominėje srityje ir jų siekį maksimaliai kontroliuoti maisto išteklius.

Po Antrojo pasaulinio karo, šeštajame XX a. dešimtmetyje, mečetė Nekrašiūnuose buvo išardyta; jos sienojai ir kitos konstrukcinės dalys panaudotos statant vietos ligoninę. Šiandien iš mečetės išliko tik dalis pamatų. Musulmonų mokyklos – mекtebo pastatas buvo nacionalizuotas ir iki XX a. aštuntojo dešimtmečio pabaigos veikė kaip valstybinė pradžios mokykla; pastatas išlikęs iki šiol. Kadangi pokariu Nekrašiūnuose nebeliko nei mečetės, nei imamo, vietos totorių religinis gyvenimas palaipsniui silpo.

Po Antrojo pasaulinio karo, šeštajame XX a. dešimtmetyje, mečetė Nekrašiūnuose buvo išardyta; jos sienojai ir kitos konstrukcinės dalys panaudotos statant vietos ligoninę. Šiandien iš mečetės išliko tik dalis pamatų. Musulmonų mokyklos – mекtebo pastatas buvo nacionalizuotas ir iki XX a. aštuntojo dešimtmečio pabaigos veikė kaip valstybinė pradžios mokykla; pastatas išlikęs iki šiol. Kadangi pokariu Nekrašiūnuose nebeliko nei mečetės, nei imamo, vietos totorių religinis gyvenimas palaipsniui silpo.

Konstatuotina, kad totorių gyventojų skaičius Nekrašiūnuose nuolat mažėjo. 1994 m. kaime gyveno penkios totorių šeimos, o 1998 m. – keturios: dvi Krinickių šeimos, Asanovičiai ir Mucharskiai, priklausę Lydos musulmonų parapijai.

Ryškiausi kadaise reikšmingos totorių gyvenvietės pėdsakai šiandien yra du išlikę mizarai (kapinės). Vienas jų, šiuo metu neveikiantis ir apleistas, buvo skirtas dvarų savininkų – Romanovičių, Murzičių, Sulkevičių, Talkovskių, Muchlių – laidojimui. Jo teritorija buvo aptverta akmenine tvora, o įėjimą žymėjo metaliniai vartai. Antrame, iki šiol veikiančiame mizare, buvo laidojami visi kiti totoriai; čia pat anksčiau stovėjo ir mečetė. Pokariu, silpstant religiniam gyvenimui, šio mizaro aptvėrimas sunyko, o privažiavimo keliai buvo nuolat užariamie atliekant žemės ūkio darbus. Tik maždaug prieš penkerius metus aplink mizarą vėl buvo pastatyta tvora. Dar du Nekrašiūnuose anksčiau buvę, tačiau tarpukariu jau neveikę mizarai XX a. aštuntajame dešimtmetyje buvo visiškai sunaikinti.

Iš viso buvusios Nekrašiūnų parapijos teritorijoje šiandien veikia trys mizarai: Nekrašiūnuose, Sandikauščiznoje ir Skidliuje. Dalinai išlikę, tačiau neveikiantys mizarai yra Talkūnuose, Belicoje ir Nekrašiūnuose.

Šiuo metu buvusios Nekrašiūnų parapijos teritorija yra padalinta tarp Baltarusijos ir Lietuvos (Tausiūnų). Baltarusijos pusėje šiandien gyvena apie dvi dešimtys totorių, kilusių iš šios parapijos. Pačiuose Nekrašiūnuose liko tik Sofija (Zelima) Krinickaja (Muharskaja, g. 1935) su sūnumi. Kiti pokariu čia gyvenę totoriai apsilanko tik kartais: Krinickiai persikėlė į Ivje ir Skidlių, Mucharskiai – į Minską, o Asanovičiai čia atvyksta tik vasaros metu.

Lietuvos pusėje, Tausiūnų kaime, tebėra likusios kelios Radeckių šeimos. Daug totorių iš šios vietovės yra išvykę į Keturiasdešimt Totorių kaimą (Lietuvoje), į Lenkiją ar į Ivje (Baltarusijoje).

Apibendrinant galima teigti, kad Nekrašiūnai ir jų apylinkės buvo sena totorių gyvenvietė Baltarusijos žemėse. Iš šių vietovių kilo ne vienas žinomas visuomenės ir politinis veikėjas. Didžiausio Nekrašiūnų parapijos pakilimo laikotarpiu laikytinas tarpukaris,

kurio raidą lėmė Lenkijos valstybės politika. Tuo metu buvo atstatyta per Pirmąjį pasaulinį karą sunaikinta mečetė, pastatyta musulmonų mokykla – mektebas ir parapijos namai. Mečetė vietos totorių bendruomenei turėjo ypač didelę reikšmę – ji atliko jungiamąją funkciją, padėjo išsaugoti totorių tapatybę, nes islamo religija mažumai, gyvenančiai nemusulmoniškoje aplinkoje, yra vienas svarbiausių veiksnių, saugančių nuo nutautėjimo. Dėl šios priežasties mečetė buvo nuolat tvarkoma ir atnaujinama, tačiau, deja, 1950-aisiais ji buvo galutinai sunaikinta, o tai pagreitino vietos totorių religinio gyvenimo nykimą. Šiandien apie kadaise reikšmingą totorių gyvenvietę liudija tik išlikę mizarai.

Iš rusų kalbos vertė Adas Jakubauskas

Literatūra

Meczety i cmentarze tatarów polsko-litewskich / A. Drozd, M. Dziekan, T. Majda, Warszawa 1999

Вабишчевіч, А. Нацыянальна-культурнае жыццё Заходняй Беларусі (1921–1939 гг.). Вільнюс.

Gardino valstybinio religijos istorijos muziejaus archyviniai fondai:

- Sutartis dėl mečetės statybos Nekrašiūnuose, 1925 m. vasario 20 d.
- Meistrams išduotų išmokų kvitai (1925–1926 m.).
- Novogrudoko vaivadijos pranešimai (1926 m.).
- Lydos starostijos dotacijų ir atskaitomybės dokumentai (1925–1926 m.).
- Mečetės statybos sąmatos (1924–1926 m.).
- Parapijos namo statybos dokumentai (1928–1935 m.).
- Musulmonų kalendoriai (1941; 1942–1948 m.).

Valstybinio žemės banko dokumentai:

- Kreditavimo dokumentai dėl Nekrašiūnų mečetės rekonstrukcijos (1925–1926 m.).

Migrantų keleivių anketos iš Liverpulio ir Bremeno uostų (1909–1912 m.) – kaip minimi šaltiniai totorių emigracijos duomenims.

Vokietijos okupacinės valdžios dokumentai (reikalavimai, kvitai dėl žemės ūkio produktų pristatymo; 1941–1943 m.) – iš Gardino religijos istorijos muziejaus fondų.

Žodiniai liudijimai:

- Pokalbis su Aleksandru Aleksandrovičiumi Kriničkiu (g. 1935 m.), 2022 m. gegužės 19 d.
- Pokalbis su Tamara Jakubovska, 2015 m. sausio 15 d.

Lenkijos Muftijato dokumentai:

- Lėšų persiuntimo dokumentai (1926 m.).
- Imamo A. Kriničkio ir muftijaus korespondencija (1938 m.).

Lydos starostijos dokumentai:

- Korespondencija su A. Romanovičiumi (1926 m.).

Naugarduko vaivadijos administracijos dokumentai:

- Pranešimai apie dotacijas ir atskaitomybę (1926 m., 1932 m.).

Refatas Čailakas – iškilus Krymo totorių poetas

Elvina Shimkas
Autorė

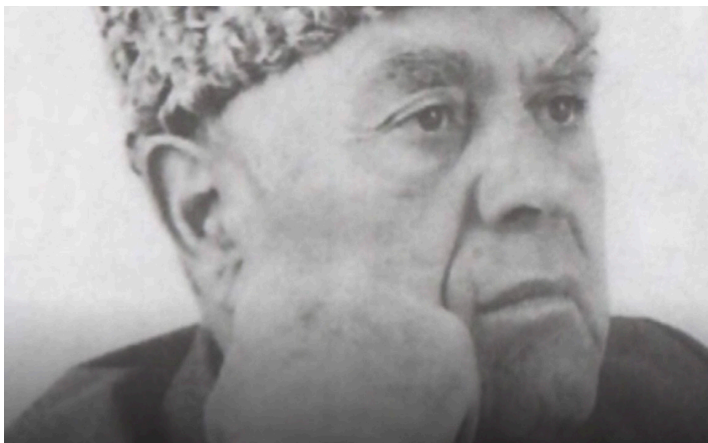
Refatas Smailovičius Čailakas (krymo tot. Refat Smail oğlu Çaylak) – iškilus Krymo totorių poetas, visuomenės veikėjas ir nacionalinio Krymo totorių judėjimo aktyvistas. Gimė 1933 m. vasario 13 d. Tokluko kaime Sudako rajone, Krymo ASSR (dabartinis Bogatovkos kaimas, Krymas). Jis buvo frontininko Smailo Čailako sūnus, augo daugiavaikėje šeimoje, kurioje nuo mažens sugėrė meilę gimtajai žemei ir kultūrai. 1944 m., būdamas vienuolikos, kartu su šeima patyrė stalininę deportaciją į Uzbekistaną. Šeima apsistojo Taškento srities „Dalverzino“ tarybiname ūkyje, kur Refatas išgyveno sunkius tremties metus.

Išsilavinimą R. Čailakas įgijo jau tremtyje: baigęs kaimo mokyklą (į kurią dėl karo aplinkybių nuėjo vėliau ir gėdijosi savo vyresnio amžiaus), dirbo teklinimo staklininku. Sušvelnėjus komendantūros režimui, įstojo į Taškento hidromelioracijos technikumą. Čia jis pradėjo aktyviai dalyvauti neformaliuose Krymo totorių

kūrybiniame kelyje. Pirmasis jo eilėraštis buvo publikuotas 1967 m. laikraštyje „Lenin bairagy“.

Septintojo dešimtmečio pabaigoje R. Čailakas persikėlė arčiau Krymo – į Abinsko miestą Krasnodaro krašte, kur tęsė kovą už tautos teises. Kaip bendruomenės delegatas jis ne kartą vyko į Maskvą ginti teisės sugrįžti į tėvų žemę. 1989 m., po deportuotųjų reabilitacijos, Refatas grįžo į Krymą ir apsigyveno Asreto gyvenvietėje (Sudako r.), kur praleido likusį gyvenimą. Čia jis tapo vienu iš nacionalinio judėjimo lyderių: buvo I-ojo Visuotinio Krymo totorių suvažiavimo (1991 m. Kurultajaus) delegatas, Ukrainos nacionalinės rašytojų sąjungos ir Krymo totorių rašytojų sąjungos narys.

Refatas Čailakas mirė 2021 m. spalio 29 d. Sudake, eidamas 89-uosius metus. Jo mirtis buvo didelė netektis visai bendruomenei. Kaip rašė portalas Crimean Tatars: „Aktyviai dalyvaudamas tautos grįžimo procese, Refatas-aga

jaunimo susirinkimuose, kur buvo diskutuojama apie „Krymo totorių klausimą“, svajojama apie grįžimą į Tėvynę ir buriamos iniciatyvinės grupės tautiečiams vienyti. 1963 m. Refatas įstojo į Nizami vardo Taškento pedagoginio instituto Krymo totorių filologijos fakultetą – tai tapo lūžio tašku jo

išleido keturis poezijos rinkinius ir išliko veiklus iki paskutinių dienų“. 2023 m., minint 90-ąsias gimimo metines, jis prisimintas kaip „nenuilstantis, energingas, kritiškai mąstantis pilietis ir subtilios poetiškos natūros žmogus“.

Asmeninis gyvenimas

Refatas buvo vedęs, užaugino vaikus ir anūkus. Jis visada pabrėždavo šeimos svarbą formuojant charakterį – kaip frontininko sūnus, jis išgyveno tremtį, bet nebuvo palaužtas. Draugų ir kolegų prisiminimuose R. Čailakas iškyla kaip aistringas Sudako krašto patriotas: „karštas, principingas ir bebaimis kovojė už savo ir savo tautos teises“.

Kūryba

Refato Čailako poezija – tai patriotizmo lyrika, meilė Krymui, apmąstymai apie tautos likimą ir kvietimas veikti. Jo eilėraščiuose persipina sugrįžimo, teisingumo, ekologijos ir žmogiškojo gerumo temos. Autorius netoleravo apatijos ir pesimizmo, savo kūryba kvietė kurti „tėvų žemėje“. Jo tekstais rėmėsi kompozitoriai: pavyzdžiui, daina „O kiunler“ („Anos dienos“) tapo itin populiaru tarp Krymo totorių.

Svarbiausi poezijos rinkiniai:

- „Bosagada“ („Ant slenksčio“), Simferopolis, 1994 m. – debiutinis rinkinys, simbolizuojantis permąstymą.
- „Seda“ („Aidas“), Simferopolis, 2000 m.
- „Menim Vatanyň“ („Mano Tėvynė“), Simferopolis, 2006 m.
- „Asret“ („Skausmas / Ilgesys“ arba gyvenvietės pavadinimas), Simferopolis, 2008 m.

Eilėraščiai publikuoti žurnale „Jyldyz“ („Žvaigždė“), laikraščiuose „Jany diunja“ („Naujas pasaulis“) ir „Kryym“ („Krymas“). Jo kūriniai rusų kalba įtraukti į antologiją „Kimeriškas aidas“ (Kimerijskoje echo), kur greta M. Vološino ir B. Čičibabino publikuoti jo eilėraščiai „Mano miestas“ ir „Sudakas“. Asmeninis archyvas perduotas I. Gasprinskio vardo respublikinei Krymo totorių bibliotekai.

Visuomeninė ir politinė veikla

R. Čailakas buvo ne tik poetas, bet ir kovotojas. Tremtyje jis būrė bendraminčius diskusijoms apie grįžimą, Abinske atstovavo bendruomenei sostinėje, o grįžęs į Krymą inicijavo:

- Mečetės statybą Sudake.
- Žemės klausimų sprendimą repatriantams.
- Ekologinių organizacijų ir gamtos apsaugos grupių kūrimą (Asrete jis buvo neetatinis rajono inspektorius).
- Būdamas vyresnis nei 80 metų, jis organizavo jaunimą miško gaisrui gesinti netoli Sudako ir pats pirmas važiavo su kastuvu rankose.

Vietinėje spaudoje jis publikavo aštirus straipsnius, smerkdamas pasyvumą. R. Čailakas pelnytai laikomas viena pagrindinių Krymo totorių literatūros ir nacionalinio judėjimo figūrų.

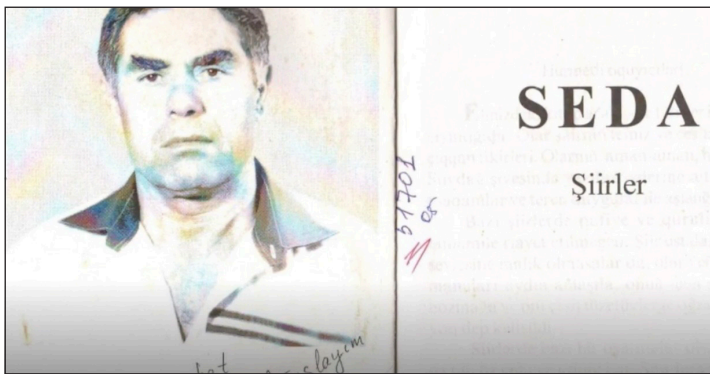

TAUTINIŲ MAŽUMŲ
DEPARTAMENTAS
PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS
VYRIAUSYBĖS

Laikraščio leidimą iš dalies finansuoja Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

Paveldas ir atmintis

Poetas paliko ryškų pėdsaką kultūroje: jo 80-mečio proga 2013 m. surengta paroda I. Gasprinskio bibliotekoje, o 85-metis paminėtas vaizdo įrašais ir publikacijomis. 2022–2023 m. pasirodė tinklalaidės (Bookhane platformose „YouTube“ ir „Spotify“), kuriose aptariama jo patriotinė ir meilės lyrika. Jo kūryba tebėra studijuojama Krymo totorių literatūros kontekste kaip jungtis tarp klasikų ir šiuolaikinių autorių.

Pavyzdys iš eilėraščio „Gerumas“ („Dobrota“):

Krymo totorių kalba:

Uparsyñ – turrzam, bilsem, sen duşmanım,
Uçurumğa atılıp, qurtarırım seni.
Bun borcum bilem, insanlıq içün,
Sen añlarsıñ, kimim, dostum olursıñ.

Vertimas į lietuvių kalbą:

Krisi – pakelsiu, net jei esi mano priešas,
Šoksiu į prarają, kad tave išgelbėčiau.
Tai laikau savo pareiga žmoniškumui,
Suprasi, kas esu, ir tapsi mano draugu.

Reiškiamo gilią ir nuoširdžią užuojautą **FELICIJOS RAMANAUSKIENĖS** (1935 – 2026) sūnams Albertui ir Stepui, broliui Jonui Bagdanavičiui bei artimiesiems.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga
Alytaus apskrities totorių bendruomenė

Reiškiamo gilią ir nuoširdžią užuojautą sūnams Danieliui, Aleksandrui, Bronislovui bei artimiesiems, mirus **ZUZANAI RAJACKIENEI**.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga
Alytaus apskrities totorių bendruomenė

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga reiškia gilią ir nuoširdžią užuojautą **TAMARAI BAIRAŠAUSKAITEI** dėl mylimos mamytės mirties. Tebūnie šviesus jos atminimas.

Lietuvos totoriai

Leidžiamas nuo 1995 m. sausio mėn.

ISSN 1822-2072

Adresas:

Raugyklos g. 25, Vilnius

El.paštas:

totoriai.lietuvoje@gmail.com

Autorių ir redakcijos nuomonė gali nesutapti.

Steigėjai:

Lietuvos totorių
bendruomenių sąjunga

Administratorius:

Motiejus Jakubauskas
☎ +370 699 80 518

Leidėjas:

Lietuvos totorių
bendruomenių sąjunga

Atsakingas sekretorius:

Greta Lebedinskaitė

Redaktorius:

Živilė Ralytė-Jakubauskė

Tikėjimo klausimai:

Romas Jakubauskas
☎ +370 674 17 710

Spausdino:

Spasustuvė “Skaitmeninis krokodilas”
Tiražas – 300 eg.